

НАСТАЛА ПЕРША ПРЕЧИСТА — НАДЯГЛА ПРИРОДА НАМИСТО

За православним церковним календарем 28 серпня — свято на честь *Успіння Пресвятої Богородиці*, одне з найбільш шанованих християнських свят. У народі в цей час починали сівбу озимини, завершуючи цю важливу справу на Семена (14 вересня) або на *Другу Пречисту* (21 вересня). Тому поширеним було прислів'я: «Перша Пречиста жито засіває, Друга¹ — дощем поливає, Третя² — снігом укриває». До Успіння годилося закінчити всі основні польові роботи, зібрати садовину, городину, хліб. Для тих, хто не встиг це зробити, влаштовували громадські толоки. На Закарпатті після цього свята розпочинався вільний випас худоби на всіх полях.

Від Першої Пречистої починався період підготовки до весіль — відбувалися зговори, оглядини, заручини. Вважалося доброю ознакою, коли до дівчини приходили свати між Першою і Другою Пречистими, що підтверджують, зокрема, такі приказки: «Як прийде Пречиста, стане дівка речиста (тобто говірка)», «Старости на Пречисту — в хаті речисто». Весілля ж справляли лише після *Покрови* (14 жовтня).

З Першою Пречистою пов'язаний ще один цікавий обряд — заготівля калини.

Ця рослина з давніх-давен символізувала Україну і дотепер залишається нашою національною емблемою. Неможливо уявити подвір'я, де б не зростав калиновий кущик. Шанували її не лише за плоди (з них виготовляли різноманітні чаї, джеми, варення, ягодою лікували застуду) — калина виконувала символічну роль у багатьох обрядах, зокрема в поховальних і весільних. Проводжаючи людину в останню путь, труну обвивали калиновим цвітом або кетягами; калина прикрашала весільний коровай, нею оздоблювали вінок молодої — як ствердження дівочої недоторканності та цнотливості. Варто згадати лише одну з весільних пісень:

Ой під лісом битая доріженька,

А серед степу рублена криниченька,

¹ Друга Пречиста припадає на 21 вересня. Це свято на честь Різдва Пресвятої Богородиці.

² Третя Пречиста припадає на 4 грудня. Це свято Введення у храм Пресвятої Богородиці.

Коло криниці червона калинонька.
Ой туди їхав Юрасько з боярами,
Йому калина дорогу заступила.
Вийняв шабельку, став калину рубати,
Та стала йому калина промовляти:
Ой не для тебе ця калина саджена,
Тільки для тебе Маруся наряджена...

Таке широке використання цієї рослини в побуті сприяло тому, що образ України безпосередньо асоціюється з калиною. Недарма ж кажуть, що без верби й калини нема України. У кожній родині, де були дівчата на виданні, намагалися вдосталь наготувати калинових пучечків. Усі знали: де під стріхою висить калина — туди можна засилати сватів. Тому на Першу Пречисту відбувався урочистий похід «по калину».

Після церковної відправи дівчата в святковому вбранні гуртом йшли в ліс чи на луг. Похід цей супроводжувався різноманітними обрядовими діями — піснями, танками, іграми. Юнаки у цьому участі не брали, але підліткам (як хлопчикам, так і дівчаткам) дозволялося супроводжувати дівочі гурти.

С. Килимник подає такий опис обряду: «Прийшовши на луг чи до лісу, дівчата знаходили там перший кущ калини — “первак”, співали та водили хороводи навколо цього куща, влаштовували ігри. Потім усі разом полуднували. Набирали з собою на луг чимало смачної святочної їжі, якою частували й дітей, що були з ними. За їжею та під час ігор проводилися жарти, загадки та співи любовного змісту зі згадуванням імен своїх хлопців».

Пригостившись, дівчата підходили до куща калини, оточуючи його з усіх боків. З першої зламаної гілочки кожна брала по дві ягідки в рот, промовляючи чарівні слова про кохання та про свого хлопця. Наламавши пучків, дівчата водили довкола куща танок з піснями, по чергово піднімаючи та опускаючи грона з ягодами; їх перекладали з однієї руки в іншу, притуляли до щік. Так робили і з іншими кущами. Запасшись калиною, дівчата збігалися в гурт, розмальовували одна одну ягодами, прикрашали свої віночки і коси свіжими гронами. Повертаючись додому, співали:

Дала мене моя мати замуж,
Дала мене за Дунай бистрий,
Дала човник плисти,
Дала мені й веселечко:
Пливи доню, моє сердечко!
Дала мені калинову вітку:
Заткни, доню, за білу намітку,
Щоб калину да не поломити,
Ягідок да не подавити,
Свого роду не прогнівити...

На півдорозі на них уже чатували хлопці. Щойно гурт наближався, парубки зненацька кидалися до дівчат, намагаючись одібрати пучечки. Дівчата, захищаючись, розмальовували їх ягідним соком. Отак разом — зі співами та жартами — молодіжне товариство прямувало до села, де їх зустрічали всі дорослі. Біля своєї оселі кожна дівчина віддавала своїй матері калину, а та промовляла:

— Будь, доню, і ти червоною та здоровою калиною, незайманою і чистою до вінця! А ти, калино, будь гожою на коровай, гільце, квітки весільні та хрестинні, на здоров'я людям, на добро нашому двору...

Кілька гілочок вносили до хати, підвішували до образів, а решту прилаштовували під стріху, якщо в сім'ї була дівчина на виданні.

Символічна обрядодія, пов'язана з ходінням по калину на Пречисту, не випадкова — з цього дня в родині можна було починати підготовку до весілля.

Використані літературні джерела:

Скляревская Г. Н. Словарь православной церковной культуры.

Скуратівський В. Т. Дідух: Свята українського народу.

Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства.